

A KÖZÉPISKOLAI TANÁRKÉPZÉS JOBBÍTÁSÁNAK SZÁZADAI**BREZSNYÁNSZKY LÁSZLÓ**

a Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézet habilitált egyetemi docense
brezsl@tigris.unideb.hu

Aki korábban is figyelemmel kísérte *Ladányi Andor* több évtizedes szakértői és gazdag alkotói pályafutását és rendszeresen olvasta a felsőoktatásról, felsőoktatáspolitikáról megjelent írásait, köteteit¹, az joggal remélhette, hogy eljön a pillanat, amikor a szerző egy teljes és önálló könyvet szentel a tanárképzés ügyének, hazai történetének. Az Új Mandátum gondozásában megjelent kötet, *A középiskolai tanárképzés története* címmel és az Eötvös Kollégium fotójával a fedőlapján, olyan felsőoktatási problémakört állít a középpontba, amelynek rendszeres feldolgozása és tárgyalása mindeddig nem történt meg. Ezzel a mű a szakirodalom egészét tekintve is valóságos hiányt pótol. A munkát tematikus összegzésnek tekinthetjük, amely egy szisztematikusan építkező életmű logikusan következő összetevője, „darabja”. De talán nem indokolatlan az a feltételezés sem, hogy a felsőoktatásban és főleg a tanárképzésben aktuálisan bekövetkező, átfogó változás az, ami a szerzőt a könyv megírására készítette. Ez utóbbira lehet következtetni – anélkül, hogy erről magát a szerzőt faggatnánk – abból a hangváltásból, ami a mű szinte egészének leíró, értekező stílusával szemben főleg a bolognai fejezetet (*Az utolsó évek*) jellemzi. Itt ugyanis személyesebbé és kritikaivá lesz a korábbi, jórészt távolságtartó hangnem. A könyv nyelvezete ezzel együtt tárgyilagos, világos. A forrásfeltáró munka eredményét leíró elemző ismertetés formában mutatja be; a tanárképzés történetében végbement változásokra helyezi a hangsúlyt, a jelentős „mérőköveket” a politikatörténet folyamatában helyezi el. A gondolatmenet tehát kronologikus ív mentén bontakozik ki. A téma leírását ugyanakkor árnyalja az oktatáspolitikai egyéb változásainak bemutatása, a középiskolai tanárképzés a történelem sodrában, bizonyos háttérmutatókkal kiegészülve rajzolódik ki az 1770-es évektől egészen napjainkig, összesen huszonnégy fejezetben.

Az áttekintő munka előszava világosan körülhatárolja, hogy a szerző a középiskolai tanárképzés általános vizsgálatára vállalkozik, melynek értelmében a könyv témája nem nyúlik túl a bölcsészettudományi, természettudományi karokon folyó

¹ Említésszerűen: *Felsőoktatási politika: 1949–1958*. Kossuth Kiadó, 1986; *A felsőoktatás irányításának történeti alakulása*. Ts-4 Programiroda, 1991; *A középiskolai tanárképzés történetének fő vonásai*. ÚPSz, 1992; *A magyar felsőoktatás a 20. században*. Akadémiai Kiadó, 1999; *Klebelsberg felsőoktatási politikája*. Argumentum, 2000; *A gazdasági válságtól a háborúig: A magyar felsőoktatás az 1930-as években*. Argumentum, 2002.

tanárképzés történetén, indokolt esetben kitekintve az egységes tanárképzés fel-felmerülő eszméjére. A tanárképzés dokumentált történetének leírása nem terjed ki valamennyi képzési területre, például, a művészeti és műszaki tanárképzésre. Nem tekinti feladatának azt sem, hogy az esti a levelező, illetve a posztgraduális képzés kérdéseiről számot adjon. Ezzel mintegy jelzi a téma további, nem lényegtelen tartalékait, megírásra érdemes területeit. A könyv a változásokból kiindulva emeli ki az oktatáspolitikai tanárképzésre vonatkozó irányváltásait, az egyes törekvések eredményességét, a képzés koncepciójának, szervezeti feltételének átalakulási folyamatát. A tematikus egységek, fejezetek egy-egy korszakot taglalnak, az egyes korszakok pedig a tanárképzés jelenhez vezető útját, az adott oktatáspolitikai problematikáját mutatják be. A történeti tárgyalásmód indokoltságát bevezetésként különböző korok oktatáspolitikai nagyjaitól, minisztereitől kölcsönzött gondolatokkal támasztja alá, mintegy előre jelezve, hogy a könyv a tanárképzés időtálló kérdésével foglalkozik. Az idézetek arról is tanúskodnak, hogy a tanárképzés megújítása, eredményessé tétele a mindenkori szakmabeliek szívügye volt.

A szerző a történet kibontása során alapos munkát végzett. A téma kezelése és terminológiája révén mindenekelőtt a szakma beavatottabb művelőinek szól. De a probléma kifejtése minden érdeklődő számára követhető pályán mozog, ha az olvasó megérti, mely szegmensek mentén kell és érdemes a tanárképzés történetének folyamatát értelmezni. A források feltárása során kirajzolódó történet azért válik egységében érthetővé, mert a bemutatás során a szerző direkt, illetve indirekt módon ugyanazokat a kérdéseket járja körül, amelyek az eredményes középiskolai tanárképzés történetének sarkköveiként szolgáltak, és amelyeket a szerző kutatása során önmagának célul tűzött ki. A bejárt útvonal tehát a történelem alakulása során mutatkozik meg: a különböző elméletek, majd a megvalósult törekvések, a tulajdonképpeni gyakorlat egymásra vonatkozásának menetében. A törvények, rendeletek mellett a szerző bemutatja azok érvényesülését, illetve megghiúsulását, egyes politikusok, szakmabeliek reflektív és kritikus hangját, azokét, akik kompetensek voltak a tanárképzés hatékonnyá tételében. Eközben számos fontos adalékkal szolgál a kötet a felsőoktatás és a tanárképzés viszonyának alakulásáról, a tanárképző intézetek létesítéséről és a körülöttük folyó vitákról, a gyakorlóiskolák föl- és leértékelődésének korszakairól, a tanárjelöltek előírt kurzusairól és gyakorlatairól, nem utolsósorban a képzésért felelős irányító és minősítő funkciójú testületek összetételéről, sorsáról. Összességében igen színes és időnként gyorsan változó kép tárul elénk. A könyv jól szemlélteti azt a történelmi hagyatékot, amit a kontinentális, német egyetemektől örököltünk, elsősorban a tudósképzés, illetve a „tudóstanárok” képzése céljából fakadó problémákat, melyek napjainkban új megfogalmazásban vannak jelen.

A könyv részleteiben szemlélteti azt, hogy a kezdetben a tanárképzés szempontjainak egyáltalán nem megfelelő egyetem hogyan vette fel és oldotta meg az új szerepét. Elolvashatjuk, milyen viszontagságos út vezetett el korunk kulcskérdesei-

hez, amelyekre *Ladányi Andor* véleménye szerint korunk optimális válasza az egységes egyetemi szintű tanárképzés megvalósítása lenne. A tudós- és a tanárképzés szétválasztása mellett mindvégig vitatott kérdés volt, hogy melyik intézmény, illetve intézmények jogosultak a pedagógusképzésre. A különböző reformtervek, ideológiák, rendeletek végül a tanárképzés széttagoltságát eredményezték, amit – írja – az elmúlt mintegy húsz év alatt sikerült csak rendezni az egységes magiszteri szintű tanárképzés elképzelése alatt. A szerző ugyanakkor a jelen oktatáspolitikai bemutatása után, a kutatás lezárásaként a leíró hangnemből kritikusra vált, s felteszi a kérdést – amellyel állást is foglal, – hogy az oktatáspolitikai miért választott végül egy olyan megoldást, mely az oktatás színvonalát, hatékonyságát csökkenti? (182. o.) A kérdésfeltevés, a könyvet olvasva és végigkövetve a tanárképzés történetét, indokolt, hiszen a szerző értelmezése arra irányítja a figyelmünket, hogy az egységes, osztatlan tanárképzés irányába haladva valósulhat meg a magyar tanárképzés eredményes modellje a bölcsészettudományi és a természettudományi tanulmányok, tanári szakképzettségek világában. Hogy most mégsem ezt az irányt veszi az oktatáspolitikai, arra *Ladányi Andor* több indokot is felsorol, ezek tanulmányozását és mérlegelését azonban bízunk az olvasóra. Talán fontosabb és átfogóbb kérdés ennél, hogy meddig terjed a történeti elemző feladata és lehetősége az oktatáspolitikai változások feltárása és értékelése területén. Ha ugyanis azt a sok nagy és nemes eszmét, a tanárképzés jelentőségének magasztos érveit vagy újabban szikárabb tényekkel alátámasztott fejlesztési elveket, amelyek többnyire hiteles, de mindenképpen fontos pozíciójú személyek deklarációiban, tervezeteiben jelent meg, ha tehát ezeket a törekvéseket összevetjük a realizálódás tényeivel, azzal, hogy milyen nehezen, sokszor csonkán találtak utat a megvalósuláshoz, akkor azt kell feltételeznünk, de még inkább tudnunk, hogy létezik a tanárképzésnek egy másik, egy kevéssé nyilvános története, amely a remélnél szerényebb haladást magyarázza. *Ladányi Andor*, a folyamatok kiváló ismerője és kutatója, néha betekintést enged a főhatósági és intézményi játszmák kulisszatitkaiba, a döntések születésének, a fényes tervek megfakulásának egyes mozzanataiba. Ezek a részletek bizonyára a legnagyobb érdeklődésre számíthatnak az olvasók körében. Különösen az utóbbi évtizedek világára érvényes az ilyen igény. Többek közt azért is, mert a szakértőkre, szakmai csoportokra vonatkozó utalások – érthető okból – többnyire kifejtetlenül, „nevesítetlenül” maradnak. Így tehát az utóbbi korszaknak a dinamikáját csak a leginkább bennfentes szereplők, alakítók tudják részleteiben követni, azonosítani. Azt viszont bárki számára egyértelművé teszi a leírás, hogy a nyolcvanas-kilencvenes évek szakmatörténetének a soktényezős és át(párt)politizált jelleg, továbbá a konszenzus hiánya a legfőbb jellemzője. Már nem csupán a jól-rosszul kiformált központi akarat és az intézményekben történő érvényesítés jelenti a küzdőteret és egyben a szakmatörténetet a tanárképzés ügyének alakulásában. A politikai programok és a hozzájuk kötődő vagy tőlük független szakmai testületek, az intézménytípusok, tudományterületek érdekeit képviselő csoportok közvetlenül is megjelen-

nek a porondon, hogy a tanárképzés ügyének alakulását valamilyen irányba befolyásolják.

Ladányi Andor kötetében a távolabbi és a közelmúlt tendenciáinak ismertetésében részletezésében érezhető a különbség. A tényfeltáró szándék és az alaposság töretlen marad mindvégig. Az elemzés részletessége és mélysége azonban – a kellő távlat és az elemző tanulmányok hiányából adódóan, tehát érthető okokból – mérsékeltebb az újabb időkre nézve annál, mint amihez az olvasót az időben távolabb eső korszakok és fejezetek esetében a szerző hozzászoktatta, és amely ezt a munkát minden bizonnyal a téma alapművévé avatja.

|| Ladányi Andor (2008): *A középiskolai tanárképzés története*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó. 183 oldal.